

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 321.64:316.7
ОНР

ДАРКО ГАВРИЛОВИЋ
Филозофски факултет
Нови Сад, Бања Лука

МИТОВИ ФАШИЗМА*

Сажетак: У раду се износе политички митови фашизма, њихов утицај на укоревљање ове идеологије у италијанском друштву и друштвене сфере које су биле обухваћене поменутом појавом.

Кључне речи: мит, Мусолини, Италија, фашизам, култура.

Идеологије 19. и 20. века носиле су у себи, а и данас носе, митове без обзира на велики технички и технолошки напредак који је достигло човечанство. Једноставно, у човеку је остала потреба да зарања у митске рудокопе сопственог наслеђа, покушавајући да у њима тражи одговоре на питања која поставља људски живот у својој сталности и променама. У извесном смислу, може се рећи да су све идеологије у себи имале и данас имају неку врсту митског призрака, који је њиховим следбеницима суоченим са свакодневицом нудио излаз, спасење.

Свет 20. века се суочио са једном врстом, или је можда праведније их назвати подврстом митова, а то су политички митови. Мада је историја као наука свила временске оквире око митова, поједини сегменти модерног доба омогућили су им да преживе,

* Рад је део књиге „Удари судбине – политички митови 20. века”, која ускоро излази у едицији „Пансофија”, Stylos - издаваштво.

да на темељима већ насталих прича и херојских подвига, граде нове – овом добу примереније митове - који су постали или тек постају, политичко средство борбе. То се добрим делом десило због тога што је политичарима мит постао неопходно средство у циљу окупљања маса око политичких програма, најчешће доста нејасних и недоречених. Управо због тога, у 20. веку, боравиште миту нису само литература и наука о књижевности, етнологија или филозофија, већ модерна политика и политичка идеологија и то због тога што оне иступају са апсолутним захтевима и што настоје све да потчине. Корене ремитологизације треба тражити и у дубоким друштвеним и духовним кризама модерног доба, а њима је 20. век био презасићен. Он је на својим леђима трпео ударе судбине у виду протутњала два светска рата, хладног рата, дугог низа локалних ратова, вишедеценијском периоду судара две гигантске – дијаметрално супротне системске политичке доктрине (либерално-грађанска и тоталитаристичко-ауторитарна) уз мучну и крваву пратњу различитих и међусобно сукобљених конфесија. У таквом свету ремитологизација је постала неминовност, а идеологије су успеле да је избаце на површину брже и снажније од осталих сегмената живота који су се пред њима повили склонивши се у страну. Идеологијама 20. века необично снажно доминирали су мит о раси, мит о народном заједништву, мит о вођи, мит о царству, мит о смрти и мит о непријатељу. Они су успели да освоје пределе душа великог дела човечанства и да ступивши на њихово тло поруше и жртвују све што им се супротстављало као да су какав неумољив и окрутан освајач.

Више од и једне друге идеологије, поменути митови су нашли снажно и јединствено упориште у фашизму и нацизму. Фашизам је, као покрет, почео политичком активношћу Бенита Мусолинија „Дуче” (1883-1945) који је каријеру започео као социјалиста. Његов рани ентузијазам за Карла Маркса био је помешан са филозофским идејама Фридриха Ничеа, револуционарним доктринама Августа Бланкија и синдикализмом Жоржа Сорела. Дубоко је веровао да је моћнији од свих лабуристичких лидера италијанског социјализма, те да се пролетеријат треба ујединити у један прекрасан фасцио – савез, спреман да зграби моћ у своје руке. Једно време био је издавач социјалистичких новина „Аванти” (Напред) које су излазиле 1912. године, међутим, како су итали-

јански социјалисти били против уласка Италије у Први светски рат он се од њих дистанцирао тражећи да Италија учествује у рату и то на страни Алијансе, што му је током двадесетих година донело извесне симпатије у Великој Британији. (Stanley G. Payne, 1955, Adrian Lyttelton, 1987) У то време Черчил га је називао „спасиоцем своје земље”, а сер Остин Чемберлен, британски министар спољних послова, имао је „поверења у њега као родољуба и искреног човека.” (Група аутора, 1984: 245) Након што је напустио социјалисте и новине „Аванти” Мусолини је почео да издаје сопствени часопис „Il Popolo d' Italia” (Народ Италије) у којем је наставио да позива своје сународнике у рат. Да би своју активност учинио конкретном он је организовао групу истомишљеника у банде које су назвали „фаши”. Ова реч је потицала од латинске речи „fascis” а означавала је свежањ прућа из којег је вирила секира, као знак господарске власти, који су ликтори носила испред римских властодржаца када су се ови јавно појављивали. Тако је Мусолини почео јавно да испољава први мит фашизма који је будио сећања на стари Рим.

Када је рат почео Мусолини је био добровољац и рањен је у рату, да би после 1918. године наставио да организује своје одреде, али на другачијој основи. Занесен разарајућом силом рата о њему је овај фашистички вођа писао да „ само рат може подићи на највиши ниво сву људску енергију и ресурсе и ставити печат нобилитета на оне који имају храбрости да се са њим суоче ... сви остали процеси су слабе замене, које човека никада стварно нису ставиле у положај где мора да донесе велику одлуку – да одлучује између живота и смрти.” (Бенито Мусолини) Подижући митове фашизма на темељима борбе и смрти, али и ниподаштавања осталих идеологија, Мусолини је писао да „ фашизам, сада и заувек, верује у светост и херојство, односно у делање које нема економске мотиве ... Фашизам пориче демократију, апсурдност конвенционалних неистина о политичкој једнакости скривених иза завесе „колективне неодговорности” и мита о „срећи” и нејасном прогресу ... мада је 19. век био век социјализма, либерализма и демократије, не мора због тога и да 20. век буде век истих идеологија; политичке доктрине пролазе те би пре требало очекивати да 20. век буде век ауторитета ... век фашизма. Ако је 19. век био век индивидуализма, овај век би требао да буде век колективизма и

државе ... За фашизам, раст царства, односно експанзија нације је есенцијална манифестација виталности и она је у потпуној супротности са декаденцијом ... Ако је доктрина жива ствар онда је она доказ чињеници да је и фашизам стварно жив; да је ова вера веома моћна у мислима људи и да се таквом показала због тога што су у њено име многи патили и умирали.” (Бенито Мусолини)

Јачајући своје одреде који нису били вођени ни једном доктрином осим оне о војном патриотизму, Мусолини је у марту 1919. године основао и своју партију. Одлучио је да примењује силу где год може. Још раније је претворио „фасци” у борбене групе „fasci di combattimento” с намером да окупе војне ветеране и да преузму власт у Италији. Своју одлучност он и његови саборци су показали када су помогли да се освоји Ријека 1920. године, затим када су подржали Ђолитијев либерални блок на изборима 1921. године и када су након тога убили социјалистичког вођу Матеотија. Мусолини се декларисао дајући подршку конституционалној монархији и то само мало пре њеног пада. Нико не треба да тражи идеолошку постојаност у овој тактици, јер овај фашистички вођа је једноставно тражио начин да освоји власт и при томе није бирао ни употребу најстрашнијих средстава. Исто се може рећи и за његово необично и изванредно успешно политичко држање током октобра 1922. године. У почетку је помогао да дође до хаоса којег је изазвао генерални штрајк да би потом успео да се повеже са краљем, при томе, ултимативно захтевајући за себе место премијера. Краљ га је требао игнорисати, али то ипак није учинио. У то време Мусолини још није добио власт у земљи; али се надао да ће уз помоћ хаоса то постићи, а у томе су му помогле добрим делом и демократе које су под притиском хаоса одступили са власти. Ипак, највећу подршку добио је од италијанских крупних индустријалаца и великих земљопоседника који су несебично трошили новац у намери да земљом влада неко коме ће на политичкој сцени поћи за руком да под контролу стави синдикате који су у то време заступали интересе италијанских комуниста. У замену за помоћ индустријалаца Мусолини је уместо да изведе револуцију у Италији почео да гуши радничке штрајкове, али и да слама моћ социјалиста.

Због тога је „марш на Рим,” написао је водећи италијански историчар, „био комфорна возња у возу коју су пратиле детињасте демонстрације, а у намери да се изврши притисак на владара.” (Denis Mack Smith, 1981) Годинама касније, када се Мусолинијев режим нашао у проблемима, Адолф Хитлер је инсистирао на његовом спасавању. „Након свега”, Фирер је рекао, „Дуче је био тај који нам је показао да је све могуће.” (Denis Mack Smith, 1981: 240) Оно што је Дуче показао да је могуће то је било разарање либералне демократије и друга језива рунда европског „тоталног рата”, а у томе му је великим делом помогао страх сопственика крупног капитала који су се бојали доласка комуниста на власт које, веровали су они, ништа не би спречило да и у Италији изврше једнако по њих застрашујућу револуцију као и њихова црвена сабраћа у Русији. Због тога су помогли Мусолинију да разбије сва левичарска радничка удружења, да уништи синдикате, али и да дође на власт у октобру 1922. када се нашао у Риму поздрављен од стране 50000 фашиста. Краљ Виктор Емануел III позвао га је да формира нову владу мада су тада фашисти у Италији имали мали број присталица. Захваљујући страху крупних капиталиста фашисти су освојили централну власт и од тог трена су несметано могли да постављају своје људе на најугицајнија места. Након Марша на Рим, Мусолини је отпочео своју двадесетогодишњу владавину која је била препуна политичког и расног насиља, коју је симболизовала неограничена Дучеова власт и почетак стварања митова фашизма.

Митови фашизма у Италији били су чвршће повезани него што је то, до тада, био случај са митовима национализма. Фашисти су били мајстори пропаганде и служили су се свим формама масовне комуникације да би што више ојачали везе између митова о вођи, о изабраном народу, обећаној земљи, смрти и о непријатељу. Овако повезани они су се савршено уклапала у један „врховни мит”- мит о вођи, који је био оличен у самом Мусолинију. Он, Дуче – Вођа, био је непогрешив, непорочан, преслик легендарних давних јунака који су увек били на правом месту када је требало да се спаси народ. Његови говори су одисали позивима на борбу, стварали су мит о смрти и на изузетно сугестиван начин успевали да увере Италијане како је „борба почетак свега што постоји ... она је почело ... живот за фашисте је непрестана борба”,

која је требала бити усмерена ка очувању националног духа и националних граница који су сезале до некадашњих граница древног Римског Царства. (Group of Authors, 2003: 833) Италијански народ је био позиван да врати стару славу Рима, а то је значило да Медитеран поново мора доћи у њихове руке. Италија, као „обећана земља”, по схватању фашиста била је тренутно спутана енглеском доминацијом на Медитерану. О томе су сведочили и многобројни пропагандни плакати којима су фашисти обликовали пожељну друштвену свест. Један од њих, под називом „Prigionera nel Mare” (Заточеница на мору), из 1940. године приказивао је Италију као заточеницу Медитерана и то због тога што у својим рукама не држи Гибралтар, Суецки канал и Дарданеле. Пошто су сва три мореуза, по веровању фашиста, била историјске италијанске земље, за њих је требало и вредело да се иде у рат и да се изгуби живот. Живот је презиран, слављена је смрт, као једини смисао постојања о чему је сведочио и један од најчешће узивкиваних фашистичких поклича „Viva la Morte!” (Живела смрт).

Ипак, мада је Мусолинијев режим био империјалистички, апсолутистички и милитаристички и премда је водио антисемитске кампање, он се никада није свесрдно залагао за расистичке доктрине нацистичке Немачке. Након Мусолинијеве победе из 1922. године талијанска нација је уздизана као замена за Бога, али како је време пролазило било је све јасније да је сам Мусолини, као симбол нације, подигнут до готово божанског статуса. „Il Duce ha sempre ragione” (вођа је увек у праву) проглашавали су натписи по целој Италији. (H. Seton –Votson, 1980: 415) Успешност те апотеозе у Италији била је, међутим, ограничена дубоким урођеним политичким скептицизмом већине Италијана и потребом да се нађе заједнички језик са веома моћном Римокатоличком црквом чији је статус легализован конкордатом из 1929. године. У реторици обожавања нације и тражењу личног спаса у колективном идентитету, темпо је диктирао Мусолини. Он је измислио звучну фразу „lo stato totalitario”. У стварности, Мусолинијева власт над народом у Италији била је далеко од тоталитарне. Само се у Хитлеровом Трећем Рајху та стварност највише приближила идеалу тоталитаризма повезаног са обожавањем народа. Мусолини није покушао да наметне фашистичку идеологију онима чија му је стручност и организована хијерархија била потребна. При-

силно национално јединство и национална експанзија прихваћени су као заједнички циљ.

Ипак, треба истаћи да су идејне основе фашизма постављене на ирационалним основама. Фашизам је негирао разум, његову снагу и логику, афирмисао је и величао подсвест, мистику и нагон. Стављао је у први план тамне стране људског бића. Негирао је личност и појединца у корист државе и нације. Радећи у том смеру успео је да развије култ неједнакости међу људима, а посебно расне неједнакости у корист „природне елите” – одабраних народа и вођа. У идеологију фашизма Мусолини је укључивао религиозне принципе попут вере и спасења. Те две идеје биле су неодвојиво везане једна за другу, јер је у идеологији фашизма идеја веровања упућивала на идеју спасења. Спасење се односило на оживотворење фашистичке идеје социјалне правде која би требала да подразумева правичну награду, достојан дом, могућност непрестаног развоја за припаднике „изабраног народа”, односно, требало је створити друштво у којем би сви проблеми били превазиђени и где би међу свим његовим деловима владала хармонија. Пошто је фашизам оспоравао тврдњу да појединац има способност да мисли и делује према разуму, он се ослањао на антипросветитељску традицију. Просветитељска и демократска идеја, а заједно са њима и појмови као што су слободан човек, слобода, правна једнакост једноставно су нестали и то због тога што су представљали израз либерализма.

Ипак, Мусолинију је важнији био лични култ. Успео је да релативно брзо и на лак начин дође на чело партије и на чело државе. Постао је вођа (Дуче). Први пут ова реч је употребљена на фашистичком конгресу у Риму 1921. године. Том речи је стваран мит о вођи којим се хтело изразити јединство значења апсолутне власти и изузетних способности једног човека. Мусолини је успоставио харизматски тип владавине, који се према Максу Веберу, заснивао на преданости личности вође и њеним божанским својствима, нарочито магичним способностима, пророчкој снази или јунаштву, те духовној и беседничкој моћи. Извор његове личне преданости постао је одушевљење за нешто ново што раније никада није постојало, а његова снага „Учитеља”, која је на извитоперен начин узор проналазила у „Учитељу” свих хришћана, тра-

жила је да се маса поистовети са „ученицима”. Стварањем овог мита Мусолини је постао харизматски посредник између народа и елита. Био је, како је ставио у својој „Аутобиографији”, човек који је сачувао Италију од большевизма што се над њом претећи надвио, који је очистио земљу од корупције парламентаризма и препородио њен национални понос.

На међународном плану успео је да се спријатељи са многим британским државницима и њиховим супругама. Године 1925, наручио је да му се изради пола милиона разгледница на којима је приказан док разговара са леди Чемберлен, и наредио је да се продају широм Италије. (Група аутора, 245) Мусолини је успео да фашистичком демагогијом развије култ вође. Фашизам је просто вапио за вођом и то таквим где су осећања добила доминантну улогу, а интензитет човекових осећања био је више цењен од разумности његовог суда. Фашисти су инсистирали код стварања митова о вођи, народу и пореклу на дубокој, емотивној истини са којом у поређењу разум је деловао површно, а вођа је требало да буде одређен на основу квалитета ове лоше дефинисане, нелоциране, нерационалне душе. Он је изнад свега био чини-лац, активиста, и све што је желео да учини било је исправно, укључујући и ломљење слабијих бића. Неретко су овакви бездушни „активистички” примери фашистичких вођа пунили ступце њихове штампе само, са том разликом, што су код ње приказивани као хумористички догађаји. Било их је много нарочито за време фашистичких маршева. Током једног таквог похода у близини Сијене, на пример, неки фашистички вођ је наредио својој жртви да стави на главу шољу, како би показао своје стрелачке способности. Вођ је промашио и убио своју жртву, а локалне новине су донеле вест о овом догађају под насловом: „Један Виљем Тел худе среће.” (Група аутора, 244) Вођа је код фашиста био непредвидљив, а нарочито Мусолини, али му је требало веровати и следити га упркос свему, пошто је његова непредвидљивост постојала само у очима посматрача, док су његова дела и заповести произлазили из диктата његове воље. Италијански фашисти су тај положај објединили у слогану: *Credere! Ubbidere! Combattere!* (Веруј! Повинуј! Бор се!). Фашистички вођа био је спаситељ и искупител, на пола пута до Христа.

За фашисте је држава била апсолут који представља све и која је изнад свега, а фашизам је тај који поново потврђује државу као истинску стварност индивидуа. По њему, све је у држави и ништа људско или духовно, што излази изван тих оквира, не постоји. У фашистичкој доктрини човек је ништа, јер само у држави и преко ње он постаје субјектом, а уколико је држава већа и јача утолико је и човекова позиција значајнија. Због тога се појам државе није поклапао са њеним географским појмом него са „моралном стварношћу” која се развија и обнавља код индивидуа, покољења и нације.

За Мусолинија и његове следбенике књижевно и уметничко стваралаштво је требало да има значајну улогу у подизању духовно и физички подобне нације. Због тога су књижевно и уметничко деловање постали политичко деловање. Уметност није требала да развија индивидуалне садржаје појединца већ је морала преузети обавезу пропагандног инструмента приказивања и улепшавања постојеће стварности. У процесу контроле грађанског друштва и стварања „заједничког мишљења” фашизам је дао предност штампи, образовању, књижевности, сликарству и филму. За своје новине Мусолини је говорио да су најслободније на свету, јер не слушају наређења појединаца – власника, већ „слободно служе само једној ствари – нацији”. Мали број људи из света културе се успротивио тоталитарном режиму. Већина је била у функцији јавног слављења система. Наиме, још 1909. године Томазо Маринети је у париском листу „Фигаро” штампао Манифест Футуризма. У њему су његови састављачи славили деструкцију, агресију, насиље, рат и милитаризам. Футуристи су славили насиље као идеју за коју је вредело умрети. Они су величали „агресивне акције, грозничаву несаницу, тркачев корак, смртни скок ... Величанство света је обогаћено новом лепотом, лепотом брзине ... Лепота постоји само у борби. Ни једно дело без агресивног карактера не може бити ремек-дело.” Овакве мисли наишле су на плодно тло код фашиста. Пошто је сликарство било најпримењивија форма футуризма међу италијанским масама оно је и највише коришћено. Италијански футуристи су на платна избацивали енергичност, динамичност и агресиван карактер. У жељи да искажу динамику модерног живота, да изразе брзину и ефикасност машине, футуристи су пажњу усмерили на покрет и на оптичке илузије светло-

сти. Они су активирали унутрашњу енергију предмета и покретали га тако што се део предмета пресецао и сударао са другим деловима кроз борбу линија. Представници овог правца били су Ђино Северини, Ђакомо Бала, Умберто Бођони, Ђерардо Дотори, Фортунато Деперо и Луиђи Русоло. (Видосава Галовић, 1998)

Утицај фашиста на културни живот Италије може се посматрати кроз три периода. У првом, од 1925. до 1930. године фашисти су радили на развијању утицаја и креирању политике високих друштвених и културних институција и давали смернице за пожељан развој културних праваца, као што је то био случај са футуризмом. У другом периоду, од 1931. до 1936. године они су успели да учврсте систем контроле над свим културним институцијама у земљи, док су у трећем, од 1937. до 1943. године вршили принудне мере.

У првој фази, фашисти су успоставили контролу над свим стручним часописима. Успели су да у своје руке узму све недељне и дневне новине и да их претворе у средства пропаганде за успоставу мита о вођи. Овакав новинарски неукус свакодневно се могао читати са страница „Corriere della Sera” које су не само необјективно преносиле дневне догађаје већ су и пратиле сваку сеоску приредбу и градски спектакл који су приређивани у Дучеову част. А он, и сам некадашњи уредник часописа, изузетно свестан моћи медија, покретао је готово свакодневно нове часописе у којима је био оснивач или уредник, а који су требали да развију митове фашизма. Посебан значај за креирање пожељне друштвене свести имали су часописи за културу. Међу многобројнима, посебно се истицао „La Rivista Illustrata del Popolo d'Italia” који је осим бројних чланака о „светости” и „чистоти” фашизма преносио и дешавања из света културе, „обрађујући” културну свест својих читатеља. Између осталог, овај часопис је преносио дешавања са ХВ Бијенала у Венецији. О њима је писала тадашња Мусолинијева љубавница Маргерита Сарфати, која је играла значајну улогу у Дучеовом креирању митова фашизма, путем културе. Интересантно је споменути да је том приликом она доделила посебну награду аустријском сликару Оскару Кокошки („La Rivista Illustrata del Popolo d'Italia”, 1926), чија је авангарда, само неколико година касније, у Хитлеровој Немачкој, проглашена „дегенеративном” и

уклоњена из музеја. Осим поменутог часописа постојао је читав низ магазина који су били посвећени свету културе. Сви су на себи својствен начин неговали митове фашизма и креирали пожељан укус нације. Тако је на пример магазин „L'Artista Moderno” обрађивао теме из декоративне уметности и архитектуре, а „ABC Rivista d'Arte” био посвећен фашистима подобном сликарству и вајарству. За разлику од ових магазина постојали су и они часописи који су пропагирани фашистичке митове на најсировији начин, као што је то случај био са „Омнибусом”. Са временом, овај часопис је по налогу фашиста почео да се окреће софистициранијој публици те је почео да даје приказе значајних културних дешавања као што су на пример биле представе игрane по делима Луиђија Пирандела као и гостовања совјетског театра. И поете су дале значајан допринос успостављању мита о спаситељу. У поезији су глорификовани фашисти, а њихова снага је упоређивана са данима славе Ризорђимента (1821 – 1870) и Великог рата против Аустрије (1915-1918). У својој збирци песама „I Fasti d'Italia” (Рома, 1926.) Доменико Вентурини је у трећем поглављу уздизао Мусолинија, фашистички марш на Рим као и сећање на пале фашисте. Свака песма је све дубље, као и код Гвида д'Анунциа, трагала за расно супериорним коренима објављујући их, као да је реч о пророчанству, у лику Бенита Мусолинија.

У другој фази, фашисти су са креирања свести елита прешли на контролу над масама. Због тога је Први међународни филмски фестивал у Европи одржан у Венецији 1932. године и то под Мусолинијевим патронатом који је схватио да се уз помоћ филма може успоставити контрола над масама и пожељна култура приближити народу. (Maria Susan Stone, 1998: 99) Да би Италијани могли да посећују изложбе футуриста који су величали фашизам и креирали митове Мусолини је обезбедио јефтин превоз железницом као и ниску стопу пореза за угоститељство. Проширивши утицај на народ Мусолини је исправно увидео да је неопходно креирати пожељну свест код омладине. Због тога су осниване разне фашистичке организације како за децу тако и за омладину које су неговале митове фашизма. У том смеру деловали су часописи за младе као што су били „Vincere” и „Gioventu Fascista” који су креирали митове о херојима и вођи како уз помоћ прича тако и уз помоћ стрипова. Мењани су школски програми из исто-

рије и књижевности. Посебна пажња посвећивана је оним темама које су помагале стварању митова. Тако су истакнуто место добиле теме из славне прошлости старовековног Рима, али и историја ратничке Спарте. Наиме, фашизам је, осим паразитског ослоњца на хришћанство, вукао и предхришћанске паганске корене. Мада је за митове о „изабраном народу”, „спаситељу” и „обећаној земљи” користио хришћанску подлогу, он никада није остварио истинску везу са хришћанством и то због тога што је искључио суштину ове вере, а то су љубав, једнакост и мир. За фашисте имитација живота који је постојао, пре више од две хиљаде година, у Спарти, била је од кључног значаја. Спарта је представљала савршену војну машину у којој је држава била све, а индивидуа ништа. Спартанци су подизани у строгој дисциплини у учени су војним вештинама још од детињства. Деца су од малих ногу учена песмама које су славиле рат и смрт, што је дало додатан подстрек Мусолинију, али и Хитлеру, да ураде исто са децом у узрасту од четири године. За богаље и душевно оболеле у таквој држави није било места. Фашисти и нацисти су Платонове мисли о Спарти окретали у своју корист тврдећи како „господарска класа мора се осећати супериорном господарском расом” (Karl R. Popper, 1969: 51) и како „нико не сме ништа да ради на сопствену руку” већ мора да ради искључиво по наредби вође. (Karl R. Popper, 1969: 7) Користећи Платонова размишљања, фашисти су уткали његове мисли о појединцу и држави на најгрубљи начин у своју идеологију.

Последњи период утицаја фашиста на културу у Италији могао би да се посматра као период повећаног утицаја Немачке. Они фашисти који су хтели да копирају Немачку започели су кампању оштрих мера у свету културе које су имале за циљ и укидање футуризма, јер су га, сходно нацистичким идеалима „морално корисне уметности” сматрали дегенеративним. Међутим, то им није пошло за руком пошто су футуристи били ти који су дали највећу подршку успостављању Мусолинијевог мита о вођи и спаситељу. Дуче им то никада није заборавио. У овом периоду посебна пажња је поклањана учвршћивању митова о непријатељу, рату и смрти. Смрт је постала јединим смислом постојања. Погинути у рату није више била света дужност него и једина логична предпоставка живота. Да би ови митови што успешније заживели,

веома велики простор у јавном животу су добили празници где је слављена смрт фашиста страдалих за отаџбину као и нови часописи који су презирали живот и страх, а уздизали јуначку смрт. Стварајући мит о херојима фашизма, величајући смрт, те презирући кукавичлук, фашисти су свега четири месеца након што су ушли у рат на страни Немачке 1940. године, покренули часопис „La Marcia della Giovinezza”. У њему су се глорификовали храброст, сопствена жртва и физичка снага италијанске омладине која се спремала за рат против омрзнутог непријатеља.

Фашисти су, инсистирајући на супериорном здрављу и доминацији италијанског народа, развијали култ тела раширивши по целој земљи мрежу дечијих и омладинских организација које су теловежбама славиле лепоту тела једнаку лепоти којој су се дивили стари Римљани, заборављајући при томе да је Рим своје „телесне” узор имао у Грчкој. Наравно, иза оваквих позива, иза митова који су покушавали да оживе славу старог Рима, да занесу народ, у чему су у великој мери и успели, добрим делом стајали су освајачки интереси Италије која није била задовољна оним што су јој Савезници дали као награду за учешће у Првом светском рату. Италији је „требало” проширење и она је кренула тим путем извршивши инвазију на Етиопију 1935. године. Овај Мусолинијев потез није наишао на реакцију. Свет је остао готово нем, а Велика Британија и Француска правиле су се као да се ништа није десило. Међутим, када је његова војска активно учествовала у грађанском рату у Шпанији (1936-1939) на страни генерала Франка, започео је дефинитиван разлаз са поменуте две светске силе и неминовно везивање за Немачку, са којом је Мусолини још од агресије на Етиопију имао блиске односе. Због приближавања Немачкој, Мусолини је морао да прихвати Немачку анексију Аустрије 1938, а већ следеће године склопио је Челични пакт са Хитлером. Пред Други светски рат, Мусолини је објавио да ће анектирати Малту, Корзику и Тунис. У априлу 1939. године, након кратког рата, окупирао је Албанију. Ипак, његова војска се показала неспремном за рат. Када је Хитлер започео напад на Пољску у септембру 1939, одлучио је да остане по страни, а у Други светски рат се укључио, тек када му се коначна победа учинила сигурном, а то је било оног тренутка када је Немачка окупирала Француску 1940. године. Међутим, осећај „непогрешивог вође” о

правом тренутку уласка у рат, показао се промашајем, јер агресија Италије на Грчку 1940. године није успела, а фашистичком вођи у помоћ је морао прискочити Хитлер. Мусолини није ништа учинио да побољша ефикасност своје војске. Након рата у Грчкој није имао избора него да прати Хитлера у објављивању рата Совјетском Савезу, а потом и Сједињеним Државама. Настављајући поразе на свим фронтovima у рату код Италијана се мит о вођи почео да урушава да би са савезничким запоседањем Сицилије доживео потпуни крах. Мусолини је збачен са власти, а италијански краљ је наредио његово хапшење. Након неколико месеци из заточеништва су га спасили Немци и омогућили му да створи марионетску државу у северној Италији, међутим, и она је била кратког века. Његов покушај да бремене срамоте за поразе пребаци на италијански народ који му није помогао у остваривању империјалистичког сна није успео. Априла 1945. године, пре него што су савезници стигли до Милана, Мусолинија су ухватили италијански партизани и обесили.

Уместо да велике силе дају брз и жесток одговор фашистичкој агресији, човечанство је почело да теоретише о фашизму и ова тенденција је настављена до данашњих дана. Политички научници превише су бринули око теоријске класификације фашизма. Неки, после Арента, прихватају да је нацизам био део тоталитарне фашистичке породице; други, после Нолтеа, мисле о њему као једном од 'три лица фашизма'; други више воле да га оставе као покрет *sui generis*. (Ian Kershaw, 1989: 18-41) У ствари, био је и један, и ниједан, и сва три наведена, зависно од тога какви су били критерији. Мање од педесет година након што је последњи нациста изгубио привилегије, многи аналитичари су још увек под утицајем личне огорчености, због политичке пристрасности, или због синдрома победника. Доста је да се каже, ако је лично мишљење дозвољено, да су фашизам и нацизам, са свим својим сличностима и разликама, били најодвратнији покрети модерних времена. Идеали њихове утопије нису били ништа мање одвратни од стварности њихових држава.

Па ипак, без Хитлеровог тријумфа у Немачкој почетком 1933. године фашизам не би постао општи покрет. У ствари, сви фашистички покрети изван Италије који су ишта значили били су

основани после Хитлеровог доласка на власт, посебно мађарски „Стреласти крстови” који су задобили четвртину гласова на првим тајним изборима у Мађарској (1939.) и румунска „Гвоздена гарда”, која је уживала још већу подршку. Чак ни они покрети који су били финансирани од Мусолинија, као хрватске усташе Анте Павелића, нису много добијали на снази, нити су постајали идеолошки фашизирани све до тридесетих година, када је део њих покушао да нађе инспирацију и финансијску подршку у Немачкој. Тек са доласком Хитлера на власт, фашизам је постао „универзални покрет”, нека врста десничарског еквивалента међународном комунизму, са Берлином као својом Москвом. Ипак, руку на срце, ова идеја није произвела покрет, већ пре би се могло рећи, идеолошки мотивисане колаборанте или само имитаторе.

Литература:

- Adrian Lyttelton, (1987): *The Seizure of Power: Fascism in Italy, 1919-1929*, London.
- Benito Musolini, *What is Fascism?*, in Modern History Sourcebook
- Видосава Галовић, Бранка Карацић, (1998): *Ликовна култура*, Београд.
- Group of Authors, (2003): *Civilisation – Past & Present*, Washington.
- Група аутора, (1984): *Савремени свет*, Београд.
- Denis Mack Smith, (1981): *The March on Rome, Mussolini*, London.
- Ian Kershaw, (1989): *The Nazi Dictatorship: Problems and perspectives of Interpretation*, London.
- Karl R. Popper, (1969): *The Open Society and Its Enemies*, Vol.1. The Spell of Plato, London.
- Maria Susan Stone, (1998): *The Patron State: Culture & Politics in Fascist Italy*, New Jersey.
- ПЕРИОДИКА (06.06.1926.): *La Rivista Illustrata del Popolo d'Italia*
- Stanley G. Payne, (1955): *A History of Fascism, 1914-1945*, University of Wisconsin Press.
- H. Seton –Votson, (1980): *Nacija i država*, Ljubljana-Zagreb.

Summary: In the 19th and 20th century all ideologies had myths. The roots of myths, we have to find in the fact that, politicians needs them, because, their programs became partially said and unclear. Also 20th century showed how deep can be social, spiritual and cultural crises, which were generators of the remitologisation in this decades. Remito-logisation had the deepest roots in Fascism and Nacizm. In short pe-riod fascist were spread myths in Italian society and with their help they rulled over the twentieth years. Myths surrounded all aspects of life in Italy but they showed the most powerful influence on cultural life.

Key words: myth, Mussolini, Italia, Fascism, culture.